

* ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ПОКЛИКАННЯ * ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ПОКЛИКАННЯ *

Олена Биковська: “Створюємо дитині можливість набувати особистісний досвід організації своєї самотійної діяльності”

— У Конституції України та чинному Законі України “Про освіту” право на освіту, у тому числі позашкільну, закріплено законодавчо. Як Ви вважаєте, Олено Володимирівно, чому зараз почалися дискусії щодо збереження позашкільної освіти у процесі підготовки проекту нової редакції Закону України “Про освіту”?

— Утвердження і забезпечення права людини на освіту є одним з найважливіших обов'язків кожної держави. В Україні забезпечення цього права передбачено ст. 53 Конституції України, згідно з якою “державна забезпечує розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти...”.

“1 млн. 286 тис. українських дітей здобувають позашкільну освіту...”

Отже, законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти став Основний Закон — Конституція України.

У чинному Законі України “Про освіту”, розділі II позашкільна освіта представлена як невід'ємна складова системи освіти. Зокрема, в ст. 29 подана структура освіти, що включає: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту тощо.

Особливе значення для здійснення позашкільної освіти має і Закон України “Про позашкільну освіту”, ухвалений 22 червня 2000 р. Саме він визначив правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади позашкільної освіти.

Слід відмітити, що у порівнянні з іншими державами Україна має потужну законодавчу базу у галузі позашкільної освіти. Загалом в Україні розроблено і затверджено понад 70 нормативно-правових актів з питань позашкільної освіти.

Звісно, прийняття нової редакції Закону України “Про освіту” обумовить оновлення всієї законодавчої бази. Тому у проекті нової редакції Закону України “Про освіту” позашкільна освіта має бути гідно представлена.

— Хто став ініціатором проведення круглого столу в стінах Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, які основні питання

розглядалися і хто взяв участь?

— Мабуть, ініціатором стало саме життя. Розробка нової редакції Закону України “Про освіту” і його презентації зумовили хвилю питань з боку батьків, педагогів, громадськості про основні положення і законодавчі норми щодо позашкільної освіти у новому законопроекті. Адже позашкільна освіта спільно з дошкільною, загальною середньою, професійною, вищою формує цілісний освітній простір. Тому, щоб прийти до певного консенсусу і був організований і проведений круглий стіл, основною метою якого стало обговорення питань позашкільної освіти в умовах реформування системи освіти України.

Організаторами і співорганізаторами заходу виступили Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України, Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Національний центр “Мала академія наук” України, Національний еколого-натуралістичний центр, Український державний центр позашкільної освіти, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Основні питання, які розглядалися на круглому столі стосувалися таких напрямів, як: позашкільна освіта та її місце в структурі освіти; позашкільна освіта і нова модель виховання юних українців; позашкільна освіта і розвиток обдарованості дітей тощо.

Безумовно головним питанням обговорення стала по-

зашкільна освіта і нова редакція Закону України “Про освіту”, положення і зміст статей щодо позашкільної освіти у новому законопроекті.

Відкрила круглий стіл і вела засідання Лілія Гриневич, Народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, кандидат педагогічних наук, професор. Лілія Михайлівна наголосила на тому, що ми маємо розвивати позашкільну освіту у рамках реформи, думаючи про майбутнє.

Надзвичайно приємно, що учасником круглого столу став Борислав Береза, Народний депутат України, заступник голови Комітету з питань запобігання та протидії корупції Верховної Ради України, який виступив на захист і підтримку позашкільної освіти.

“Функціонує 80 тис. гуртків, секцій, творчих об'єднань”

Участь у засіданні від органів виконавчої влади взяли Алла Середницька, начальник відділу позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини Міністерства освіти і науки України і Олена Фіданян, директор Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради державної адміністрації.

Також учасниками круглого столу були представники Національної академії педагогічних наук України, працівники органів управління освітою, позашкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладів м. Києва, Івано-Франківської, Кіровоградської, Рівненської, Харківської, Хмельницької та інших областей України, представники громадськості, засобів масової інформації.

— Які були пропозиції до проекту нової редакції Закону України “Про освіту”?

— Як відомо, зараз 2 версії проекту нової редакції Закону України “Про освіту” — Міністер-

ства освіти і науки України і Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки.

Пропозиції з боку учасників круглого столу щодо позашкільної освіти були до цих двох законопроектів. Але головним постало питання про державну підтримку і захист позашкільної освіти як невід'ємної складової системи освіти України, її повноправне місце серед дошкільної, середньої, професійної, вищої освіти і відповідних статей у новій редакції Закону України “Про освіту”.

— Як відомо, будь-який закон — це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил (норм), прийнятий в особливому порядку законодавчим органом (наприклад, парламентом) або безпосередньо народом. Чи потрібно у проекті нової редакції Закону України “Про освіту” залишити позашкільну освіту як складову структури системи освіти?

— Щоб відповісти на це питання, треба звернути увагу на два аспекти: законодавство і сучасна практика. Законодавство у галузі позашкільної освіти, як вже зазначалося вище, забезпечено.

А якою ж є сучасна практика позашкільної освіти? У чому її вагомість, сучасна мета?

Слід відмітити, що на сьогодні 1 млн. 286 тис. українських дітей,

третья українська дитина шкільного віку. І це тільки в системі освіти. Але ж позашкільна освіта також представлена в системі культури, спорту, мистецтва, туризму, реалізуючись на національному, обласному та місцевому рівнях.

Функціонує майже 80 тис. гуртків, секцій, творчих об'єднань із різних напрямів позашкільної освіти — художньо-естетичного, науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, гуманітарного, фізкультурно-спортивного та ін., в яких працює понад 40 тис. педагогічних працівників.

Щорічно позашкільними навчальними закладами України проводиться понад 80 тис. всеукраїнських організаційно-масових заходів з дітьми і учнівською молоддю за напрямками позашкільної освіти.

І це тільки за рахунок тих можливостей, які на сьогодні є. Зрозуміло, якщо буде більша державна підтримка — більша кількість дітей буде охоплена позашкільною освітою. Водночас, якщо підтримка позашкільної освіти зменшиться або припиниться, діти і педагоги залишаться на вулиці.

Таким чином, практика позашкільної освіти в Україні є достатньо вагомою. І не звертати увагу на юних українців, їх батьків і педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів, кількість яких

“Ми проводили опитування серед студентів, які на питання: “Якби у Вас була дитина, чи віддали би її навчатися у заклад позашкільної освіти?”, 100 % відповіли “Так”

серед яких 40 тис. дітей із мало-забезпечених сімей, 13,2 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні здобувають позашкільну освіту в 1 тис. 350 позашкільних навчальних закладах. А це кожна

становить понад 3 млн. громадян України, при розробці нової редакції Закону України “Про освіту” не можна. Отже відповідь дає саме життя.

— У чому, на Ваш погляд, полягає роль і значення сучасної позашкільної освіти?

— Відповідь на це питання я хотіла б дати словами депутата парламенту однієї з європейських держав. У лютому 2015 р. за підтримки Посольства Литовської Республіки в Україні у рамках міжнародної українсько-литовської співпраці у галузі позашкільної освіти відбулася поїздка делегації українських представників-позашкільників до Литви. На зустрічі з депутатом Сейму Литовської Республіки, який 4 роки був Міністром освіти Литовської Республіки, Гінтарасом Стяпонавичюсом особлива увага була приділена значенню позашкільної освіти для дітей, батьків, суспільства, держави. Зокрема, було відзначено, що вагомість позашкільної освіти визначається:

- для дітей — розвиток пізна-

* ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ПОКЛИКАННЯ * ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ПОКЛИКАННЯ *

вальної, практичної, творчої та соціальної компетентності особистості, можливість самореалізації у майбутньому;

- для батьків — безпечна, змістовна зайнятість дітей у вільний час у позашкільних та інших навчальних закладах, їх навчання, виховання, розвиток, соціалізація, допомога у підготовці дітей до самостійного відповідального життя;

- для держави — одна з найефективніших інвестицій у найближче і віддалене майбутнє.

Загальновідомо, що коли в сім'ї народжується дитина і їй виповнюється 1 рік батьки вже починають замислюватися, а потім і шукати заклади, куди дитя можна привести, щоб забезпечити її розвиток. Україна і українці — високоосвічена нація, яка традиційно приділяє велику увагу питанню виховання, розвитку дітей. Тому є велика потреба в позашкільній у батьків, дітей, держави і, як результат, — соціальне замовлення на позашкільну освіту існувало завжди.

Як підтвердження, наведу цікавий факт. Ми проводили опитування серед студентів, які на питання: "Якби у Вас була дитина, чи віддали би її навчатися у заклад позашкільної освіти?", 100% відповіли "Так".

— Ви навели приклад Литовської Республіки. А якою є ситуація з розвитком позашкільної освіти в інших державах?

— Понад 10 років ми вивчаємо розвиток позашкільної освіти в інших державах, тобто проводимо компаративістичні дослідження. Результати цієї наукової роботи показали, що позашкільна освіта функціонує у багатьох країнах світу.

У понад 20 державах тільки Західної, Центральної і Східної Європи офіційно представлено позашкільня. Це Вірменія, Болгарія, Білорусь, Грузія, Естонія, Італія, Казахстан, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Україна, Франція, Чехія та ін. А вже будь-яка держава, зацікавлена у своєму розвитку та процвітанні, має позашкільну освіту. Відрізняється позашкільна освіта назвою, змістом та структурою, але об'єднує всі одне — потреба і мета організувати діяльність дітей у вільний час, не втратити наступне підростаюче покоління.

До основних понять позашкільної освіти, що використовуються у різних державах, належить: "after-school" — США; "placówki wychowania pozaszkolnego" — Польща; "centrum volneho casu" — Словаччина; "дополнительное образование", "учреждения дополнительного образования" — Білорусь, Росія тощо.

Слід відмітити, що понад 20 років створена і функціонує Європейська Асоціація позашкільної освіти (EAICY), штаб-квартира якої знаходиться у м. Прага. Мені випала честь бути членом Президіума цієї асоціації і мати можливість більш детально вивчати досвід позашкільня в різних державах, а також представляти наш український досвід. І, як вже зазначала, особливості української позашкільної освіти є потужна законодавча база позашкільня.

Особливістю сучасної позашкільної освіти є забезпечення освітньої діяльності дітей і молоді у вільний час. А вже як свідчить аналіз опитувань як в Україні, так і інших державах, кількість вільного часу щодня у дітей молодшого шкільного віку становить до 8 год., середнього шкільного віку — до 6 год., старшого шкільного віку — до 4 год. При цьому треба враховувати головне: чим дитина займається у свій вільний час, такою й буде її діяльність у майбутньому. Тобто, якщо на сьогодні ми створимо

умови і навчимо дітей організувати свій вільний час, опановуючи нові компетентності, то завтра цим молодим людям буде легше жити і працювати. Адже вони вже мали особистісний досвід організації своєї самостійної діяльності. При цьому необхідно враховувати, що і вибір майбутньої професійної діяльності для них буде значно легшим. Таким чином, спостерігається і економічний ефект, що полягає в накопиченні та розвитку людського капіталу.

— Зараз багато дискусій навколо термінів "формальна освіта", "неформальна освіта", "інформальна освіта". Ви виступаєте проти неформальної освіти?

— Ні в якому разі. Ми виступаємо "За" — позашкільну освіту, а не "Проти" — неформальної освіти.

Однією з причин палкої дискусії, що на сьогодні відбувається навколо нової редакції закону, є відсутність визначень чітких понять і термінів, а також введення нових, які не представ-

повіді стала розробка єдиної для Європи Концепції неформальної (позашкільної) освіти.

Ми звернулися до всіх учасників Генеральної Асамблеї про введення єдиного терміну — "неформальна освіта". При цьому спираючись, як наші експерти, саме на Міжнародну стандартну класифікацію освіти (МСКО). І знаєте, хто перший категорично відмовився від поняття "неформальна освіта". Самі представники європейських держав.

Іноземні колеги відмітили, що кожна наша держава має своє законодавство, у кожного з нас свої мовні особливості і традиції. Тому "причесати всім одним гребенем" стає неможливим.

Тож, перекладаючи іноземні назви "non-formal education", "after-school", "внешкольное образование", "дополнительное образование" українською мовою, їх треба називати "позашкільна освіта".

— Як Ви ставитесь до того, що часто позашкільну освіту у нас ототожнюють із "советщиною", наголошуючи на то-

вою нової моделі виховання юних українців.

По-перше, позашкільну освіту не можна так би мовити, "відривати" від інших складових системи освіти. Зокрема, сучасна структура освіти включає і має включати для цілісного освітнього простору: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійну освіту, вищу освіту тощо.

По-друге, необхідно враховувати, що позашкільна освіта як складова системи освіти забезпечує навчання, виховання, розвиток та соціалізацію дітей у вільний час у позашкільних та інших навчальних закладах.

Тому метою позашкільної освіти стає реалізація права дитини на культурну і творчу діяльність у вільний час у позашкільних та інших навчальних закладах.

До основних завдань позашкільної освіти має належати: забезпечення потреб і мотивів дітей до пізнання і творчості; набуття, поглиблення та розширення компетентностей дітей, задо-

освіта", що включив такі статті: "Мета і завдання позашкільної освіти", "Система позашкільної освіти", "Форми здобуття позашкільної освіти", "Освітні програми позашкільної освіти", "Державні (національні) позашкільні навчальні заклади системи освіти".

— Чудово, проблема в тому, що у проекті нової редакції Закону України "Про освіту", як зазначають деякі експерти, позашкільна освіта "не вписується" у рівні освіти. Що Ви можете з цього приводу зазначити?

— Дивний факт. 24 роки Незалежності України позашкільна освіта вписувалася в структуру освіти, а тепер "не вписується". Чому?

Насправді, відповідь на питання щодо включення позашкільної освіти до рівнів освіти була отримана на Міжнародному семінарі за підтримки програми Європейської Комісії TAIEH, що провів 3-4 травня 2015 р. Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти у рамках підготовки нової редакції Закону України "Про освіту". Особливу подяку хочеться висловити Лілії Гриневич, голові Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, за підтримку позашкільної освіти. У процесі обговорення було визначено, що система формальної освіти здобувається на традиційних рівнях — дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійна, вища тощо.

Також у процесі презентації Міністерством освіти і науки України 27 травня 2015 р. нової редакції Закону України "Про освіту" міністр Сергій Квіт, відповідаючи на запитання, особисто наголосив на значущості позашкільної освіти саме як невід'ємної складової формальної освіти.

— У рамках заходів, присвячених 80-річчю Київського Палацу дітей та юнацтва, 22 травня 2015 року відбулась панельна дискусія "Вектор розвитку позашкільної освіти: виклики часу". Про які виклики часу щодо позашкільної освіти Ви говорили у своєму виступі?

— Зараз доля позашкільної освіти дуже подібна до долі України. Як виявилось, незалежність України необхідно захищати.

Так само і позашкільна освіта, позашкільні навчальні заклади. Майже 25 років Незалежності України позашкільна освіта була частиною держави. І здавалося, вже пройшов період, коли потрібно було позашкільну освіту захищати і переконувати суспільство в її необхідності. Впевненості додавало те, що мільйони українців пройшли через позашкільну освіту в маленьких гуртках і великих потужних колективах в усіх кутках нашої держави, розкривши свої здібності, таланти, обдарування, самореалізуючись та професійно самовизначаючись.

Але життя постійно змінюється і зумовлює необхідність відповідати сучасним викликам. Тому, на сьогодні, усвідомлюючи важливість позашкільної освіти в структурі освіти України, вкрай актуальним є її відображення в новій редакції Закону України "Про освіту". Також необхідно постає розробка нової Концепції позашкільної освіти, що розкриє основні засади розвитку системи позашкільної освіти в Україні.

Подивимося в очі нашим українським дітям і будемо відповідальними за кожний свій крок, що формує освітянське законодавство.

Розмову вів
Віктор
ГРОМОВИЙ

Про сьогоднішню гостью редакції:

Биковська Олена Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, учений у галузі педагогіки, організатор вищої і позашкільної освіти. Основний напрям наукових досліджень — теорія і методика позашкільної освіти, організація вільного часу дітей у сучасних умовах суспільних трансформацій.

Ініціювала запровадження в Україні підготовки фахівців за спеціалізацією "позашкільна освіта", створення першої в Україні кафедри позашкільної освіти при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова.

Брала активну участь у роботі робочих груп з підготовки ряду нормативно-правових документів у сфері освіти, зокрема у галузі позашкільної освіти.

Провела понад 30 наукових досліджень у галузі освіти в Україні та інших державах. Тричі отримувала гранти Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених, Премію Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок, фіналіст програми Конгресу США "Відкритий Світ", учасник Оксфордського саміту лідерів, двічі стипендіат Міжнародного Вишеградського фонду, стипендіат Кабінету Міністрів України.

Під керівництвом О. В. Биковської підготували і успішно захистили дисертації 8 докторів і кандидатів педагогічних наук, понад 100 магістрів. Член спеціалізованих вчених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій у галузі педагогіки.

Має вагомий науковий доробок — понад 150 публікацій, серед яких 28 монографій і посібників, програми, а також наукові статті тощо. Наукові роботи опубліковані в Польщі, Словаччині, Росії та інших державах.

Здійснювала підготовку і брала участь у понад 300 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах з питань освіти.

Активно займається громадсько-освітньою діяльністю в Україні та Європейських державах. Голова Науково-методичної комісії з позашкільної освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України; член Громадської ради при Комітеті з питань науки і освіти Верховної ради України; член Президії Європейської асоціації позашкільної освіти (EAICY), Віце-Президент Міжнародної асоціації екологів університетів (IAEU), заступник голови Громадської Ради при Державній інспекції навчальних закладів України.

лені в жодному нормативному документі України. А вже важливою умовою законотворчої діяльності є визначення термінів.

Поняття "формальна освіта", "неформальна освіта", "інформальна освіта" взято із Міжнародної Стандартної Класифікації Освіти (МСКО), який підготував Інститут статистики ЮНЕСКО.

Як зазначають самі розробники, МСКО являється концептуальним документом для збору, компіляції і аналізу порівнянних міжнародному рівні статистичних даних з освіти. Оскільки кожна держава керується своїми нормативними документами, це унеможливило використання МСКО як єдиного нормативного документа для всіх країн. При цьому і в самому МСКО немає вимог щодо приведення законодавства держав відповідно до його положень. Тому, підкреслимо, Міжнародна Стандартна Класифікація (МСКО) — концептуальний документ, призначений для класифікації і надання відповідних статистичних даних на міжнародному рівні.

У травні 2012 р. у м. Прага на Генеральній Асамблеї Європейської Асоціації позашкільної освіти ми представляли доповідь: "The New Non-formal Education — New Concept" (укр. — "Нова неформальна (позашкільна) освіта — нова концепція"). Основною метою до-

му, що колишні будинки піонерів механічно перейменували у центри творчості?

— На календарі 2015 рік, а Україна отримала незалежність у 1991 р. Пройшло вже 24 роки. Виросло нове покоління українців. Це молодь, яка пройшла навчання не тільки в дитячих садочках, школах, позашкільних закладах, а і закінчила університети і, можливо, вже займається управлінською діяльністю.

Позашкільна освіта, реагуючи на потреби дітей, батьків, держави, також змінила свою мету, завдання, зміст діяльності. Позашкільна освіта виконує свою навчальну, виховну, розвиваючу та соціалізуючу функцію.

Хоча не можна не погодитися, що саме позашкільна освіта — одна із переваг в освіті, що залишилася із пострадянського періоду. При цьому варто відмітити, що позашкільна освіта має свою давню історію, обумовлену багатогранністю змісту і форм здійснення. В історичному генезисі позашкільної освіти особливе значення відіграв досвід США, так званих сеттлментів.

— Олено Володимирівно, а яка мета сучасної "непіонерської" позашкільної освіти?

— Перш за все, треба відзначити, що у сучасних соціально-політичних процесах, саме позашкільна освіта має стати осно-

волення та розвитку їхніх потреб, інтересів та здібностей у вільний час у позашкільних та інших навчальних закладах; формування світогляду та системи ціннісних орієнтацій дітей, національно-патріотичне виховання; виявлення, підтримка та розвиток обдарованих і талановитих дітей; фізичний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості; здійснення профорієнтаційної і профконсультативної роботи, провадження допрофесійної підготовки відповідно до здібностей дітей; профілактика бездоглядності, безпритульності та правопорушень тощо.

Дані положення, на наш погляд, і мають бути відображені у проекті нової редакції Закону України "Про освіту".

— Скажіть, будь ласка, а Ви готові подати власний варіант Розділу "Позашкільна освіта" до проекту нової редакції Закону України "Про освіту"?

— Так, ще у червні 2014 р., коли здійснювалася активна робота над законопроектом, була створена ініціативна робоча група з позашкільної освіти, яка долучилася до розробки нової редакції Закону України "Про освіту". Члени групи брали участь у засіданнях, працювали над підготовкою матеріалів до розділу "Позашкільна освіта".

Як результат, було підготовлено даний Розділ "Позашкільна